

El VII congrés a València Nou projecte de la CCEPV i de l'IRM: el món agrari

Els passats dies 16, 17 i 18 d'octubre de 2008 es va celebrar el VII Congrés de la CCEPC: *Els processos migratoris a les terres de parla catalana. De l'època medieval a l'actualitat*. El balanç estadístic del congrés el podem resumir en dues conferències —la inaugural i la de clausura—, vuit ponències, quatre relatories, una taula rodona i trenta comunicacions. Aquest és el balanç científic que procurarem trametre l'any vinent amb l'edició de les actes. L'aula magna de la Universitat de València va ser un esplèndid marc inaugural del congrés amb la conferència de Dolors Bramon. La resta de les activitats es van desenvolupar al Centre Octubre, d'Acció Cultural del País Valencià, espai que va facilitar la comoditat de l'organització. La clàssica confluència entre la recerca vinculada a la universitat i la procedent dels centres d'estudis s'ha tornat a fer present en el desenvolupament del congrés. La temàtica d'aquest congrés centrada en una visió sobre les migracions s'ha materialitzat en un espai de temps històric de llarga durada que ha permès encadenar períodes i relacionar territoris.

Des de la CCEPC volem agrair la participació com a coorganitzadors del congrés de l'Institut Ramon Muntaner, de la Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià, de la Universitat de València i d'Acció Cultural del País Valencià. També el suport rebut per aquest congrés de la Fundació Jaume Bofill, de la Secretaria per a la Immigració del Departament d'Acció Social i Ciutadania de la Generalitat de Catalunya i de l'Institut Europeu de la Mediterrània.

Des de la CCEPC i de l'IRM s'està a punt d'iniciar el projecte: *El món agrari a les terres de parla catalana ((Catalunya, País Valencià, Illes Balears, Catalunya del Nord, la Franja, Andorra i l'Alguer)*. El projecte s'ha de materialitzar en diverses propostes: un banc d'imatges, unes exposicions, un catàleg i diversitat d'actes a celebrar en el territori per a mostrar amb una variada profusió d'imatges l'extraordinària varietat de conreus que s'han donat i

Acte inaugural del congrés

es donen en els territoris de parla catalana, la gran diversitat de paisatges agraris, de sistemes d'adequació de la terra, d'aprofitament de l'aigua, d'utilització de tècniques, eines, estris, animals i maquinària de treball, de tinença de la propietat, d'organització social, de formes de vida, etc.

La primera part del projecte, a realitzar durant l'any 2009, consistirà en la creació d'un banc d'imatges que tindrà dues finalitats: com a projecte amb personalitat pròpia per posar a la llum imatges sobre el món agrari que més enllà del seu territori són desconegudes i com a fons d'imatges a partir del qual es procedirà a estructurar, l'any 2010, les exposicions itinerants i l'edició d'un catàleg. Per a la creació del banc d'imatges es demanarà la col·laboració dels centres d'estudis, en la facilitació de fotografies o de contactes on fer la cerca corresponent.

Actualment el sector agrari ocupa una part molt petita dels sectors productius de la societat, però al mateix temps gestiona una gran part del territori. Bona part de la producció del projecte "El món agrari a les terres de parla catalana" està encaminada a facilitar informació a la societat sobre un sector que històricament ha ocupat una gran part de la població. Fer comprendre que la importància estratègica del sector en el passat no hauria de desaparèixer en el futur, per l'ordenació i el manteniment del territori, per la garantia de la producció d'aliments de proximitat i de qualitat, pel valor econòmic i per la transmissió de coneixements.

sumari

des de la universitat

El rei Jaume I, la Universitat i la investigació històrica

pàg. 2

coneguem els centres d'estudis

El primer quart de segle de la Societat Andorrana de Ciències

pàg. 3

institut ramon muntaner

Balanç de cinc anys d'activitat

pàg. 5

institut d'estudis catalans

La Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans

pàg. 7

l'entrevista

Vicent Olmos

pàg. 8

museu

El Museu de Lleida

pàg. 12

la finestra

Història de la Garrotxa. Una obra coral

pàg. 14

resenyes i novetats

pàg. 16

El rei Jaume I, la Universitat i la investigació històrica

En el marc d'això que es diu la relació universitat-societat, la vida acadèmica del món de les Humanitats (on ens han encaixat als historiadors) es mou sovint a ritme de commemoracions, una mica a un ritme diferent doncs de les línies d'investigació consolidades del grups de recerca. Tot i això, és cert que als del gremi, sovint, ens cal aprofitar centenaris i mil·lenaris per rebre una mínima atenció de les Administracions per a què recolzen congressos o publicacions (de vegades de pagar un castell de focs, la qual cosa, sens dubte, és més popular i profitosa cosa per a dita Administració, tot siga dit).

Sense ironies, ve tot això a compte perquè enguany diverses institucions del nostre país han commemorat el vuitè centenari del naixement a la ciutat de Montpeller (el 2 de febrer de 1208) del rei Jaume I. Una data simbòlica que ha rebut una diferent atenció per part del món acadèmic i institucional, però també entre els diversos territoris de l'antiga Corona catalano-aragonesa.

Mentre al País Valencià i, amb més mesura, a les Illes Balears, la figura del "fundador" dels respectius regnes ha assolit un cert ressò social (exposicions, homenatges i festes al carrer, difusió a l'escola...), no pot dir-se el mateix respecte a Catalunya. Potser commemorar monarques del passat no siga massa actual, però allò cert és que evidència que els eixos de la memòria històrica de catalans i valencians semblen circular per camins diferents. Cal subratllar que només l'Institut d'Estudis Catalans ha estat la institució capaç d'organitzar un macrocongrés amb presència física a tots els territoris. D'altra banda, tot i que al País Valencià s'han acumulat en els darrers mesos congressos i col·loquis

històrics sobre la figura i la societat del temps de Jaume I, la realitat és que han estat organitzats de forma independent i separada per institucions i entitats fins i tot amb competència cronològica entre ells.

Aprofitant, doncs, l'experiència institucional de l'any així com l'intercanvi historiogràfic entre especialistes, voldria apuntar dues qüestions que em semblen rellevants. Una primera és la deriva banal de part dels medievalistes emmarcables en una escola positivista i conservadora que ni tant sols es reconeix a si mateixa. A bona part de l'Europa occidental l'estudi de la història després de la Segona Guerra Mundial s'obrí a plantejaments teòrics i s'endinsà en la construcció de models explicatius dels grans períodes històrics, amb dogmatismes però també amb revisions crítiques successives a partir del pes d'unes històries econòmiques i socials que posteriorment entroncaren amb ciències socials veïnes per a endinsar-se al seu entorn en una història del poder i del pensament.

En canvi, en els darrers anys, ha tornat a estendre's una historiografia —que no mai havia desaparegut—, dedicada al pur relat dels aconteixements i de l'acumulació de fets aïllats del seu context, quan no dedica la seva atenció a qüestions merament superficials i anecdòtiques. En part, això és producte de la reculada d'una historiografia compromesa socialment davant la pressió del pensament postmodern el qual, justament, ha negat algunes de les bases fonamentals del mètode històric, però també té a veure amb la falta de rigorositat en la formació i selecció del professorat universitari atenent el domini de

sectors de catedràtics procedents del franquisme.

D'altra banda "els fets de Jaume I" ens permeten recordar un dels temes clàssics de la història medieval de la Península Ibèrica, l'anomenada "reconquesta i repoblament". Ja fa un grapat d'anys que hem construït un discurs històric sòlid sobre el que representà la dinàmica de l'expansió feudal europea dels segles XI al XIII, concretada en aquesta part del Mediterrani en les conquestes feudals sobre Al-Andalus: es tractà d'un veritable procés de colonització feudal via militar que comportà la destrucció de la societat andalusí. Tot i això, encara avui en dia és considerable el predicament de les idees sobre la "recuperació" d'allò perdut, Espanya en bona part de les universitats de la Meseta, però que no ha d'amagar l'existència de plantejaments semblants ("recuperacionistes") en l'àmbit català amb un marcat tret d'història en blanc i negre, de bons i dolents, que palesa el tancament mental de certs sectors acadèmics.

Potser commemorar centenaris de monarques i reis com ara Jaume I tinga un risc considerable de convertir-se en uns "jocs florals", però al mateix temps està en les nostres mans, les dels historiadors, ajudar a entendre a la societat com es va construir Europa, el que significà un model de societat feudal i, en darrera instància, d'on ve el nostre món actual amb una mirada suficientment crítica. Aquesta hauria de ser la tasca del món universitari.

ENRIC GUINOT I RODRÍGUEZ
CATEDRÀTIC D'HISTÒRIA MEDIEVAL
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
MEMBRE DE L'IEC

El primer quart de segle de la Societat Andorrana de Ciències

La Societat Andorrana de Ciències és una entitat voluntària, creada per tal de fer arribar els avenços científics a Andorra en tots els camps del coneixement, de manera divulgativa i assequible a tothom, i potenciar i difondre la recerca. Té el suport de 317 socis, sense cap requeriment especial només amb curiositat per aprendre, i d'institucions públiques i privades. Ha establert connexions amb altres entitats similars d'arreu per a col·laborar en actes conjuntament. En 25 anys ha editat una setantena de llibres de tots els àmbits, recollint i fent transcendir en el temps els actes realitzats.

Els objectius principals de l'entitat són: fer arribar a Andorra el coneixement que es produeix a l'exterior; fer arribar a l'exterior el coneixement que es produeix a Andorra; promoure la recerca; ajudar a repensar a la societat, proporcionant elements d'informació i reflexió sobre aspectes actuals del país i fomentant el debat; i publicar tots els actes esmentats i un butlletí bimensual amb informació de les activitats de l'entitat i altres aportacions des de 1994.

Activitats principals:

1. Cicle de conferències al llarg de l'any, de divulgació i de periodicitat mensual sobre temes científics diversos, des de 1984. El 2008 es realitza el 24è cicle (17 llibres publicats més 1 en curs).

2. Diada Andorrana a la Universitat Catalana d'Estiu a Prada de Conflent, el

Exposició portades de llibres

tercer dissabte d'agost i des de 1988, a l'entorn de temes d'interès per al país i per a la seva difusió exterior. Enguany 21a Diada, amb 20 llibres més l'actual en curs.

3. Jornades de la SAC, al novembre des de 1986, sobre temes d'interès més específics sobre Andorra. El 2008 les XIV Jornades (11 llibres editats).

4. Papers de Recerca Històrica, publicació amb textos originals d'història sobre el país. Volum número 5 el 2008.

5. Promoció i coorganització de les Trobades Culturals Pirinenques, itinerants, a l'octubre. Des del 2003, a Sant Julià de Lòria, Esterrri d'Àneu, Organyà, El Pont de Suert, totes publicades i enguany a Ripoll.

6. Debats de recerca, per donar a conèixer l'activitat de recerca dels investigadors dins i fora d'Andorra, des del 2006. Tres edicions: medi ambient, canvi climàtic, biomedicina.

7. Altres publicacions esporàdiques de temes diversos.

8. Coorganització dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, quadriennal i itinerant, per a professionals de l'àrea de ciències de la salut. El 2008 el divuitè a Girona.

9. Forma part de la plataforma Àgora Cultural, junt amb altres 16 entitats per a organitzar actes conjunts: Diada de Sant Jordi amb edició cada any d'una litografia d'artistes del país, celebració del Dia de la Cultura amb lliurament dels Premis Àgora Cultural, edició de la revista *Àgora Cultural*, en curs el número 11.

Després d'haver organitzat una sèrie de conferències prèvies relacionades amb la seva àrea, al maig de 1983 un grup de 7 professionals de l'àmbit de la salut d'Andorra van demanar autorització al Govern d'Andorra, per la creació d'una entitat voluntarista dedicada a la divulgació de la ciència a Andorra. A l'estil de les societats anglosaxones pel que fa al rigor científic, es va anomenar Societat Andorrana de Ciències i va organitzar el primer cicle de conferències el curs 1983-1984 per tal de fer arribar de forma planera a totes les persones del país, amb estudis acadèmics reglats o no,

21a Diada Andorrana

Quatres Trobades Culturals Pirinenques

Segell de correus SAC 25è aniversari

però amb interès per a conèixer amb més aprofundiment els temes d'actualitat, ja no només en l'àmbit de la salut, sinó de qualsevol altre àmbit: de les ciències experimentals, socials, humanístiques, històriques, lingüístiques, tecnològiques, etc. Es feien cartells escrits a mà i es penjaven a les parets del carrer. Es publicava el cicle de conferències en un sol volum anyal, artesanal, però amb el logotip de la SAC que havia creat gentilmente en Claude Marty a la portada. Per a compensar la densitat de l'escriptura es va acompanyar amb un recull de fotografies d'artistes del país.

Els primers anys es va entrar en contacte amb altres entitats de l'estranger, com l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears (1984), la Universitat Catalana d'Estiu (1988), el Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (1988), i això va permetre establir relacions d'intercanvi que segueixen vives a hores d'ara i que han servit, serveixen i

serviran per a donar a conèixer Andorra cap a l'exterior igualment que ens aporten coneixement especialitzat de fora cap al nostre país. Es van iniciar les primeres Jornades, es van promoure concursos de Treballs escolars de recerca i de Treballs informàtics escolars. Però després de l'embranchida inicial, la manca de recursos econòmics i humans va anar minvant la capacitat organitzativa, es feien menys xerrades i no es podien publicar, i semblava que el somni de la SAC s'estava acabant.

Als 10 anys es va decidir fer un esforç renovat per a donar a conèixer millor els projectes de l'entitat. Es va trobar finançament pel cicle de conferències i per un butlletí imprès mensual (una bona proposta però de difícil continuïtat), la Diada Andorrana a Prada de Conflent, de reflexió sobre temes d'actualitat del país començava a deixar de ser una desconeguda, tant a l'UCE com a Andorra. El 1999 es van poder reprendre les Jornades a Andorra, on es repensen temes més locals. La recerca, que sempre havia estat una aspiració de l'entitat, ha resorgit amb força amb els Papers de recerca històrica on es publiquen treballs originals sobre la història del país i en els Debats de recerca, dedicats a donar a conèixer la tasca dels joves investigadors en ciències experimentals tant dins del país com pel món. I la relació amb l'exterior ha fructificat amb les Trobades Culturals Pirinenques itinerants, coorganitzades amb altres entitats del territori, junt amb la participació a congressos i diversos convenis de col·laboració amb altres entitats tant a Andorra (Universitat d'Andorra, Departament de Recerca, Institut d'Estudis Andorrans) com a l'exterior (Fundació Alsina i Bofill,

Societat Catalana de Química, Projecte Tren Turístic de Pirineu, Institut d'Estudis Catalans per intercanvi de publicacions, Obra Cultural de l'Alguer, Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, Consorci Paleontologia i Entorn).

A poc a poc, amb aportacions altruistes de més d'un miler de persones al llarg de 25 anys hem arribat a l'etapa actual en la que la SAC ha guanyat prestigi; modestament perquè els mitjans són reduïts: voluntàriament perquè ningú ha estat remunerat, però amb grans dosis d'il·lusió, dedicació i perseverància. L'era dels ordinadors, internet i telèfon mòbil ens facilita la tasca.

Aquesta trajectòria ha estat seguida per moltes més persones de les que hauríem pogut sospitar i el premi Andorrans de l'Any, que promou el rotatiu *El Periòdic d'Andorra*, i en el que participen un gran nombre de persones de la societat civil, va recaure en la presidenta de la SAC per l'àmbit de cultura 2008. És ben significatiu que la societat reconeixi que la ciència no és un reducte tancat als erudits, sinó que és oberta i forma part de la cultura en sentit ampli, que és el que es pretén quan es vol fer arribar el coneixement amb rigor a tothom, però és difícil d'aconseguir. I tot l'esforç dedicat a organitzar actes diversos es perdria si no fos perquè transcendeixen en el temps en ser publicats. El tresor més preuat de tota la trajectòria de la SAC és la col·lecció de 67 llibres que ha publicat més 2 en preparació, actualment 5 a l'any (Cicle de conferències i Debats de recerca, Diada Andorrana a l'UCE, Jornades, Papers de Recerca Històrica, Trobades Culturals Pirinenques), junt amb els 140 butlletins El SAC bimensuals, i la coordinació de les 3 revistes anyals d'Agora Cultural, i l'edició d'altres llibres amb altres entitats. El darrer llibre de conferències i debats 2007 editat el juliol ha estat el primer que es pot trobar a la xarxa a la secció de publicacions de la SAC, de les monografies en línia del web de l'IEC.

I la cirereta final d'aquest 25è aniversari ha estat l'edició d'un segell de correus d'ús postal legal amb la imatge de la Societat Andorrana de Ciències amb el que podem acabar d'arribar arreu del món.

ÀNGELS MACH I BUCH
PRESIDENTA DE LA SAC

Balanç de cinc anys d'activitat

La Jornada Institut Ramon Muntaner: Cultura i Recerca en el territori neix per commemorar el cinquè aniversari de la constitució de l'Institut. Té com a objectiu principal convertir-se en un espai de debat entorn les línies generals d'actuació de l'IRM; en un lloc de difusió dels projectes que han rebut suport de l'Institut a través de les diferents convocatòries d'ajuts; en una oportunitat per a l'intercanvi d'opinions i experiències; en un fòrum que permeti fer una diagnosi del funcionament i dels interessos del conjunt dels centres; i, finalment, en un aparador dels projectes i de les múltiples vessants de la recerca local i comarcal.

La jornada va tenir lloc a Móra la Nova (la Ribera d'Ebre) el dia 8 de novembre i va incloure una visita a la seu de l'IRM, al Mas de la Coixa.

S'inicià amb un balanç dels projectes que han rebut suport de l'Institut en aquests cinc anys i amb una anàlisi del que ha estat l'activitat de l'IRM en aquests anys en funcionament.

A posteriori, es van presentar alguns d'aquests projectes. S'ha volgut diferenciar entre aquells que tenen un caire supracomarcal i que per la temàtica i l'abast del projecte poden servir d'exemple de manera global per a d'altres territoris, com són la Comissió Cívica de Patrimoni del Baix Llobregat, a càrrec del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i el projecte de recerca i divulgació històrica *Tots els noms (1931-1978)*, a càrrec de l'Institut d'Estudis Penedesencs, i els que estan més centrats en una temàtica i en un territori com a exemple del tipus i format de projectes que s'estan realitzant. Els projectes d'aquest tipus que s'hi presenten són: *Projecte de creació d'un*

centre d'interpretació del ferrocarril, escola taller i tren turístic a Móra la Nova, a càrrec de l'Associació per a la Preservació del Patrimoni Ferroviari

- *Industrial de Móra la Nova*, amb el suport del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, *Retrats per a la memòria. Persones i lluita antifranquista al districte de Sant Andreu (1939-1975)*, a càrrec del Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, *Projecte per a l'elaboració d'una exposició virtual dels castells de la Conca de Barberà i el Gaià*, a càrrec del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, el Centre d'Estudis del Gaià i l'Associació d'Amics del Castell de Barberà, *Catàleg del patrimoni hidràulic tradicional de les valls del Vinalopó*, a càrrec del Centre d'Estudis Locals del Vinalopó i *La Festa de les enramades de Vilassar de Mar, patrimoni etnològic en el record*, a càrrec del Centre d'Estudis Vilassarencs.

Com a complement hi va haver tot un conjunt de materials: les publicaci-

ons que han rebut ajut dins d'alguna de les convocatòries a publicacions, les publicacions que han rebut suport com a resultat d'un projecte o una activitat, i diferents exposicions: "Els centres i instituts d'estudis: una xarxa de cultura i recerca al territori", "Patrimoni i paisatge" i "La recerca i la producció bibliogràfica dels darrers anys sobre la Guerra del Francès".

Podem dir que la jornada pretén ser una nova eina per a mostrar la ingent i rigorosa producció dels centres i instituts d'estudis dels territoris de parla catalana, les temàtiques tractades, la diversitat de formats, el caràcter innovador de les seves propostes, la preocupació per la difusió i per arribar a la societat, etc.

Per a l'organització d'aquesta jornada l'Institut ha comptat amb el suport de l'Ajuntament de Móra la Nova.

Hi van participar en la jornada gairebé un centenar de persones i la intenció és que sigui una activitat bianual.

El mateix dia, a partir de dos quarts de set de la tarda, va tenir lloc a la Sala d'Actes "El Maig" de Garcia, també a la Ribera d'Ebre, la cinquena edició de

Móra la Nova. Acte inaugural de la jornada. D'esquerra a dreta: Josep Lluís Salvadó, Delegat territorial del Govern a les Terres de l'Ebre; Joan Sabanza, alcalde de Móra la Nova, i Ramon Fontdevila, president de l'IRM. (foto Julià Lladó)

l'Espai Despuig amb el títol "Set realitats administratives. Visió global de la cultura catalana des de la diversitat territorial".

Des del moviment dels centres d'estudis de parla catalana s'ha tingut sempre present tot l'àmbit lingüístic. La CCEPC i l'IRM es van crear amb la perspectiva d'atendre tots els territoris, però la realitat quotidiana fragmenta, separa i confon la unitat global del nostre espai cultural. L'adaptació mental als límits administratius imposa visions segmentades, reclusions territorials, desconexions històriques. Una cosa són les riques i diverses complexitats territorials i l'altra la gestió política i administrativa d'un estat, una autonomia, un departament, unes comarques, uns municipis, tot i que sovint es confonen.

És possible fer la reflexió i l'anàlisi sobre la globalitat del nostre espai cultural des de les diverses realitats territorials. Cap part té l'exclusiva de res, ni la potestat d'excloure o incloure cap altra. Des del món de la cultura i la recerca local i comarcal interessa promoure debats de mirada ampla sobre la globalitat de la cultura catalana, a partir de totes les sumes que la configuren, siguin quines siguin les circumstàncies

de l'ús i l'expressió de cada lloc.

El debat de l'Espai Despuig va tractar sobre la globalitat de la cultura catalana, des de l'aportació personal dels participants de la taula, vinguts des de distintes geografies, i també amb l'aportació dels assistents. Si tenim capacitat de repensar el nostre fragment territorial també hem de proposar-nos prendre part en els camins que dibuixen el futur de tots.

Els participants en aquesta edició són: Vicent S. Olmos Tamarit, historiador i editor; Annabelle Brunet, doctoranda de la Universitat de Perpinyà; Biel Majoral, mestre i cantador i Josep Lluís Espluga Trenc, sociòleg i professor de la Universitat Autònoma de Barcelona. L'encarregada de moderar el debat és Patrícia Gabancho, periodista i escriptora. Tots ells van aportar la

seva visió de la cultura catalana amb la perspectiva del seu territori i van estar d'acord en la manca de centralitat per part de Barcelona.

Aquesta edició va ser organitzada per l'Institut Ramon Muntaner i el Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, que enguany celebra el seu vint-i-cinquè aniversari. Hi van col·laborar l'Ajuntament de Garcia i el Grup Cultural "La Foig" i va comptar amb el suport de: *El Punt*, *Presència* i la Caixa.

El quart número de la col·lecció Espai Despuig, que recull les aportacions dels participants de la taula rodona celebrada l'any 2007 a Vilafranca del Penedès amb el títol *La recerca local davant les problemàtiques del segle XXI*, va ser distribuït entre els assistents a l'acte del dia 8 i posteriorment a tots els centres d'estudis.

Garcia. Taula rodona de l'Espai Despuig. D'esquerra a dreta: Vicent Olmos, Annabelle Brunet, Patrícia Gabancho, Josep Lluís Espluga i Biel Majoral. (foto Julià Lladó)

La Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans

La Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut fou creada l'any 1907. L'Institut d'Estudis Catalans fundat llavors comprenia només l'àrea d'estudis d'Història -compresa la Història de l'Art i de la Literatura- i Arqueologia. El 1911, quan l'Institut s'amplià amb altres àrees, Filologia i Ciències, calgué distingir-les amb el nom de Seccions. Actualment, la Secció Històrico-Arqueològica compta amb vint-i-sis membres numeraris (catalans, mallorquins i valencians), onze membres emèrits (de més de setanta anys), a més de vint-i-quatre corresponents. S'estructura en les àrees següents: Arqueologia i Història Antiga; Història Medieval; Història Moderna i Contemporània; Història de les Arts i Història de la Literatura. Depenen de la Secció sis societats filials: Societat Catalana d'Estudis Històrics, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Societat Catalana de Musicologia, Societat Catalana d'Estudis Litúrgics, Amics de l'Art Romànic i Societat Catalana d'Estudis Hebraics.

Des de fa uns quants anys, organitza la seva tasca científica a través de projectes de recerca, alguns de llarga durada: l'estudi dels materials trobats a les coves prehistòriques de Serinyà, l'excavació de l'antiga ciutat romana de Ileso (Guissona), la col·laboració en projectes internacionals per a la publicació de mapes dels territoris de l'Imperi Romà amb els jaciments documentats (*Tabula Imperii Romani* i *Forma Orbis Romani*) o l'estudi del lèxic llatí i l'escriptura als Països Catalans en època romana a través de l'epigrafia i les interaccions amb les llengües en contacte, tant el grec com les llengües prerromanes.

Pel que fa l'Edat Mitjana, el projecte de més tradició és *Catalunya Carolíngia*, que publica tots els documents referents als comtats catalans fins a l'any mil; ja n'han sortit cinc volums (alguns amb més d'un tom). El *Corpus documental de les relacions internacionals de Catalunya i de la Corona d'Aragó* té la finalitat de publicar i estudiar els tractats internacionals de Catalunya i, després, de la Corona d'Aragó. El *Corpus de documentació municipal relativa al mercat urbà*

de cereals als Països Catalans a la Baixa Edat Mitjana, que estudia el consum urbà de cereal i la política d'abastament. El projecte *De Barcelona a València. Els orígens del patriciat urbà en el marc de l'expansió catalana del segle XIII (1238-1338)*, analitza els lligams del patriciat barceloní amb els orígens del patriciat urbà valencià, ja que els barcelonins es van desplegar per València i Mallorca, arran de la conquesta d'aquests dos territoris.

Per a l'època moderna comptem amb el projecte que estudia *Els llibres de matrícula de les Insaculacions (llibres de l'ànima) de la Diputació del General (1493-1714) i de la ciutat de Barcelona (1498-1713)*, que contenen les llistes dels que tenien drets polítics per ser elegits i exercir càrrecs en aquestes dues institucions i que permeten estudiar una de les facetes de la història del poder.

Pel que fa a l'època contemporània, conclosa ja la publicació de la Història de l'Institut d'Estudis Catalans a càrrec d'Albert Balcells, s'estudien ara les cròniques polítiques de Ferran Soldevila per a l'estranger, durant el període 1926-1949.

A l'àrea d'Història de les Arts, cal destacar el *Corpus Vitrearum Medii Aevi*, que publica i estudia els vitralls de recintes religiosos i civils de Catalunya durant l'Edat Mitjana i fins al s. XVI. El projecte ARCAT ha treballat molt de temps per formar un corpus informatitzat bibliogràfic, documental i d'imatges dels edificis religiosos existents a la Catalunya de l'Alta Edat Mitjana (segles IX-XII).

A l'àrea d'Història de la Literatura, comptem amb el projecte: *Repertori de manuscrits catalans del segle XVI*, que publica l'inventari dels manuscrits en català del període del Renaixement (1474-1620) i el *Corpus textual de la Catalunya Nord*, que vol establir un inventari dels manuscrits i impresos d'aquest territori. Un altre projecte de l'àrea és el de l'edició crítica de les obres de Manuel Milà i Fontanals.

La Secció, d'altra banda, mitjançant la col·laboració de membres de les àrees d'Història i d'Història de la Literatura,

s'ocupa de la reedició de *Les quatre grans cròniques* de Ferran Soldevila, revisada tant des del punt de vista filològic com històric. Han sortit ja els volums del *Llibre dels feits*, del rei Jaume I, i la *Crònica* de Bernat Desclot

Els resultats de la recerca es publiquen a les nostres col·leccions, la més representativa de les quals és "Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica" que ja ha arribat al número vuitanta-un.

Per commemorar el Centenari de l'Institut, la Secció organitzà un simposi, coordinat per Albert Balcells, sobre els vincles amb Europa al llarg del segle XX. Aquest any 2008, en què s'escau el vuitè centenari del naixement de Jaume I, hem celebrat, amb la col·laboració d'institucions diverses, cinc congressos que han estudiat tots els aspectes del regnat, no solament les conquestes de Mallorca i de València, que permeteren la formació de l'àrea catalanoparlant actual, sinó també la seva gran obra legislativa i de govern i l'empenta donada a l'expansió de l'economia comercial i marítima. Un d'aquests congressos s'ha celebrat a Mallorca i un altre al País Valencià (a Gandia), mentre que la resta han tingut lloc a Catalunya (Barcelona, Lleida i Girona).

Durant els darrers anys, hem celebrat Jornades d'estudi sobre els temes següents: 1. L'obra de Miquel Batllori. 2. Els Catalans a la Mediterrània Oriental a l'Edat Mitjana. 3. Puig i Cadafalch i la Catalunya Contemporània. 4. Història de la Historiografia catalana.

Actualment, la Secció té, per llei, una missió oficial pel que fa al Patrimoni: fer informes sobre els expedients de declaració de béns culturals d'interès nacional (BCIN), monuments i l'entorn de protecció, manuscrits, etc., a petició de la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. A més, emet informes sobre escuts heràldics i sobre banderes dels municipis de Catalunya, a petició del Departament de Governació.

MARIA TERESA FERRER I MALLOL
PRESIDENTA DE LA SECCIÓ
HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Entrevista a Vicent Olmos

Vicent Olmos (Catarroja, País Valencià, 1954) és historiador i editor. Com a historiador ha centrat la seva recerca i producció científiques en l'època moderna i en la historiografia. Com a editor té un llarg currículum: és director editorial de l'editorial Afers, fundador, responsable i cap de redacció d'*Afers*. *Fulls de recerca i pensament* de l'editorial Afers, editor i membre del consell de redacció d'*El Contemporani*. *Arts*.

Història. Societat i del Centre d'Estudis Històrics Internacional, i és membre del consell de redacció de diferents revistes: *L'Espill*, fundada per Joan Fuster el 1979, de la Universitat de València, *Caràcters*. *Revista de Llibres*, també de la Universitat de València, *Mirmanda*. *Revista de Cultura*, *Plecs d'Història Local* (dirigida actualment per l'Institut Ramon Muntaner), i *Transfer*. *Journal of Contemporary Culture*, de l'Institut Ramon Llull. Així

mateix, des de la seva editorial, treu a la llum les revistes *Fonaments*. *Prehistòria i món antic als Països Catalans*, fundada per Miquel Tarradell el 1978, i *Arxius de Sociologia*. Aquest any encetarà l'edició de *Segle XX*. *Revista Catalana d'Història*, una nova publicació de la Fundació Cipriano García de Comissions Obreres Nacionals de Catalunya. És responsable de diferents col·leccions de llibres: director de "Personatges" i codirector d'"El món de les nacions", totes dues de l'editorial Afers, i com a editor de Publicacions de la Universitat de València és el responsable de les col·leccions "Història", "Biografies", "Història i memòria del franquisme", "Biblioteca de Estudios Moriscos" (coeditada per les universitats de Granada, Saragossa i València), "Cinc Segles" (sobre història de la Universitat de València) i "Fonts històriques valencianes". Ha participat en l'organització de diferents activitats: va ser membre organitzador de les Primeres i de les Segones Jornades de Joves Historiadors i dels sis congressos d'Història de l'Horta Sud. Darrerament ha format part del comitè científic i organitzador del VII Congrés de la CCECP: "Els processos migratoris a les terres de parla catalana. De l'època medieval a l'actualitat", que ha tingut lloc aquest mes d'octubre a València, i ha participat com a ponent en la Va edició de l'Espai Despuig amb el títol "Set realitats administratives. Visió global de la cultura catalana des de la diversitat territorial".

– Des de la teva experiència en el món de la recerca històrica, podries valorar la situació actual de la recerca local. S'haurien de replantejar els models o tot és qüestió de més o menys qualitat de la recerca?

La recerca local als Països Catalans ha assolit un nivell molt elevat. És evident que hi ha de tot, però en general des dels centres d'història local i comarcal es duen a terme investigacions i publicacions, tant de llibres com de revistes, que han de ser tinguts en compte a l'hora d'escometre treballs que temporalment, temàticament o geogrà-

ficament coincideixen amb l'objectiu dels historiadors, diguem-ne, més professionalitzats, tot i que això s'hauria de matisar molt, perquè fa molts anys que en són molts els historiadors universitaris que formen part dels mateixos centres o que treballen sobre diverses parcel·les de la història local. Crec que els darrers vint-i-cinc o trenta anys s'ha avançat molt en els estudis històrics en general i això vol dir també en els locals. En alguns casos s'haurien de replantejar models, però això només seria quan no es fa una bona recerca o s'editen treballs de baixa qualitat. A grans trets, és una qüestió de qualitat en la recerca i en això crec que hem avançat molt, com també hem avançat en la qualitat de les edicions dels treballs d'història local en tots els aspectes. A Catalunya especialment, però en general arreu dels Països Catalans, la investigació local ha anat en la majoria de casos de la mà de la història més, diguem-ne, acadèmica, universitària, i en aquest sentit tenim molt bones recerques d'història local, en la mesura que tenim bons historiadors. I a més —a mi això em sembla importantíssim—, la història local juga un paper impagable en la divulgació, un apartat que s'hauria de tenir en compte per part d'historiadors i editors més del que de vegades es té.

— *Has observat en els darrers anys un canvi en les temàtiques o en els enfocaments? Quins han estat? I a què els atribueixes?*

Crec que ja he respost una part de la teua pregunta abans. En la mesura que els nostres historiadors "locals" estan molt connectats o formen part de la comunitat universitària, els temes i els punts de vista dels treballs que es fan ara mateix coincideixen amb els interessos generals, tot i que sempre hi ha en els treballs més locals un component de proximitat entre l'historiador i l'objecte estudiat que pot donar perspectives diferents. Això i més coses, com ara els canvis institucionals o els canvis d'interessos generals. Si hi ha unes commemoracions que interessin el govern de torn, segurament hi haurà més pressupost per dotar beques o per editar llibres, i això farà "desviar" en cert

sentit les investigacions. Ho hauriem de mirar més en aquest sentit que no des del punt de vista dels enfocaments, de la manera d'escometre la investigació. Els nostres historiadors locals, en general, han seguit, conscientment o inconscientment —jo crec que molt conscientment en la majoria dels casos— aquella màxima que al seu dia van propugnar historiadors com Marc Bloch o Georges Duby. Recorde que en una petita introducció que va fer Núria Sales a un llibret sobre "l'espai local" que vaig escriure amb Agustí Colomines, ella la citava textualment: "N'oubliez jamais la peine des hommes". En aquest sentit, la història local ben feta és la que més a prop es troba d'aquesta idea que em sembla brillant i aclaridora de la feina de l'historiador.

— *Quina creus que és la situació actual del moviment dels centres d'estudis a les terres de parla catalana, i en particular al País Valencià?*

Els centres d'estudis a les terres de parla catalana fan una feina importantíssima que és una gran contribució al coneixement del nostre passat. I a això ha contribuït d'una manera impressionant l'Institut Ramon Muntaner. Tu n'ets la directora i això ho podries respondre amb molt més coneixement de causa que no pas jo. Però ara ho he de dir jo: el vostre treball de coordinació, de recaptació de recursos, de difusió, ha suposat un salt considerable, quantitatiu i qualitatiu, que ha donat carta de naturalesa als centres i a les persones que arreu del país treballen estudiant el nostre passat, la nostra història. I em preguntes pel País Valencià... Al País Valencià hi ha molta gent treballant i fent molt bona feina en favor del coneixement local de la nostra història, però les condicions polítiques són diferents de les de Catalunya. Des del meu punt de vista s'hi haurien d'alinear, haurien de formar part de l'Institut Ramon Muntaner, com ho haurien de fer els de les Illes Balears o els de la Catalunya del Nord, posem per cas, però les realitats polítiques són molt diferents, i això, de vegades, entrebanca desitjos o voluntats. La prova? Crec que els més actius, els que més es veuen en tots els

sentits, són els que en formen part. Ara bé, des del punt de vista de l'interès per la pròpia història i de la qualitat de les seues investigacions, no hi ha tanta diferència entre els uns i els altres. La majoria dels historiadors valencians que han optat per fer investigació local, com els del Principat o els de les Illes, tenen formació universitària o, directament, són professors de les nostres universitats. Malgrat tot, em sembla que hi hauria d'haver més comunicació entre els centres dels nostres territoris, com n'hi hauria d'haver entre els departaments i els professors d'història (i no només) de les nostres universitats.

— *Quin paper té la recerca realitzada des dels centres d'estudis dins el conjunt de la investigació als territoris de parla catalana. Són prou utilitzades i reconegudes les aportacions que es fan?*

Estic convençut que sí. La prova són els treballs d'història local o els articles elaborats a partir d'investigacions fetes per historiadors que s'interessen per àmbits d'estudi locals que són citats als llibres o a les investigacions més generals. Crec que en aquest moment seria impensable que qualsevol treball d'àmbits generals oblidés els estudis referits a espais locals i que se'n sortís amb èxit. S'han treballat —i es treballen— molt i bé els espais locals de la nostra història i això ha anat deixant la seua empremta en la producció historiogràfica, local i general, que, si m'ho permetes, em semblen indissociables i igualment importants, sempre que utilitzen les fonts adients i la metodologia escaient. I sempre que les seues anàlisis interaccionen amb la historiografia més general de Catalunya, dels Països Catalans o europea. En definitiva, quan fem història de Catarroja, de Morella, de Felanitx o de Berga, estem fent història d'Europa, i el nostre diàleg ha de ser amb aquella historiografia que tracta èpoques o àmbits propers a les que estudiem nosaltres. Quina diferència hi ha entre les bones històries d'aquests indrets nostrats o les famoses de Montalió (el Montillou de Le Roy Ladurie), de Monte Lupo de Cipolla, etc.? I pel que em preguntes, ho repetesc, crec que les aportacions de les nostres "històries locals", el treball

dels nostres "historiadors locals" són utilitzats i reconeguts.

— *Com veus la relació entre els centres d'estudis i les universitats en l'actualitat. Quines relacions creus que haurien establir-se?*

Crec que hi ha de tot i depèn de quin territori parlem. Vull dir de quin territori (autònom, mare meua!) dels Països Catalans. En general, però, hi ha una bona sintonia entre els centres d'estudis i les universitats. La prova? Ho comentàvem abans. Crec que molts, jo diria que la major part dels historiadors locals actuals, si no són professors universitaris, han estat formats a les nostres universitats. Això vol dir que, necessàriament, han de mantenir bones relacions. I no cal dir que en aquest punt la feina de l'Institut Ramon Muntaner ha jugat i juga un paper important. No obstant això, crec que caldria establir més relacions, diguem-ne "formals", fins i tot "institucionals" si es vol. Cal signar convenis entre els centres i les universitats i els instituts universitaris. Cal cercar col·laboracions que porten les "aules universitàries" a les "aules locals", i viceversa. Valdria la pena, fins i tot, que a les universitats s'expliqués més el valor de la història local, de l'espai local, a l'hora d'escometre estudis històrics. Crec que els historiadors que han treballat els àmbits locals, comarcals, etc. del nostre país han fet aportacions valuoses que demostren que les seues perspectives, el coneixement d'unes fonts determinades, etc. han donat uns resultats molt valuosos per al coneixement de la nostra història, diguem-ne "general", o si es vol, "total". Com deia Joan Fuster "tota 'història', si es vol 'història total', ¿no haurà de començar per ser 'història local'?"

— *Vist des del Principat, la Universitat, en línies generals en l'àmbit humanístic, te la veu com un bastió del país. La Universitat, en el món editorial, segueix aquesta petjada? Quins condicionaments positius i negatius es troba?*

La Universitat, almenys des de certs ambients, ha de ser un bastió del país. Del nostre i de qualsevol país. En l'àmbit humanístic i en qualsevol àmbit del

coneixement. Les nostres universitats, en general, no han sobresortit pel seu paper editorial. I aquest és, evidentment, un paper primordial que han de jugar. Que les universitats tinguin un bona política editorial i uns serveis de publicacions potents és cabdal per a la divulgació del coneixement, entre els especialistes i entre el públic en general; jo diria que, fonamentalment, entre el públic més general. Ho dic, perquè els investigadors tenen accés a les investigacions que es fan a les diferents universitats, i més actualment amb les possibilitats que permet Internet. Així, trobe fonamental el paper que haurien de jugar les publicacions universitàries. Per fer-se'n una idea, només cal tenir al cap la importància que han tingut i que tenen els serveis de publicacions de les universitats anglosaxones, en primer lloc, però també les franceses, etc. Les University Press i les Presses Universitàries, especialment les primeres, són el model a seguir. I això, als Països Catalans, crec que només ho ha aconseguit, o almenys està en el bon camí, les Publicacions de la Universitat de València. No sé si està bé que ho diga jo, que en sóc un dels editors, però estic convençut que si féssim una enquesta en aquest sentit al professorat de les universitats de les terres de parla catalana, majoritàriament hi estarien d'acord. Això és molt positiu, especialment si es fa bé, perquè el que no poden fer les editorials universitàries és competir amb les privades, cosa que no hauria de ser un problema perquè les possibilitats de l'edició universitària, que en definitiva parteixen d'un coixí institucional que els permet tirar endavant una bona política editorial, com demostra València, hauria d'estar compensada per ajudes suficients de les institucions en el cas de les editorials privades, que també juguen un paper molt important en la difusió i divulgació històrica. I això és el que no acaba de funcionar; evidentment, millor en uns llocs que no pas en altres. I per la meua condició de valencià, ja entens a què em referesc. En definitiva, amb unes bones polítiques editorials, tots podríem editar llibres i no trobaria cap connotació negativa en el fet que s'editen siga on siga.

— *Què penses de les polítiques culturals de les administracions relacionades amb l'edició?*

Pense que són ben minses, especialment pel que fa als llibres d'història; això a Catalunya, perquè al País Valencià són gairebé inexistents. A Catalunya, almenys hi ha el Centre d'Història Contemporània, que es preocupa, amb fons insuficients, com sempre passa, per la producció d'història, això sí, contemporània. La resta sembla que interessa menys. Crec que caldria ajudar la producció i la difusió dels treballs d'història del nostre país, independentment de l'època. En el cas del País Valencià, el menyspreu és flagrant. Ara bé, estic convençut que estem millor que no ho estàvem fa deu o vint anys, malgrat l'absència d'una política cultural referida a l'edició amb cara i ulls i els problemes del sector editorial, que cada dia són més alarmants, amb la desaparició de llibreries, etc. Cada dia es venen més llibres, però cal veure quins i com. Crec que les institucions haurien de cuidar molt certs llibres que potser no seran *best sellers*, però que són imprescindibles per a qualsevol cultura amb voluntat de ser una cultura "normal".

— *Sovint es diu que s'edita massa i que hauríem de tendir cap a la publicació digital? Quina opinió en tens?*

Sí, en això tens tota la raó. Jo ho dic molt sovint. S'edita massa i això vol dir que es filtra poc. És una imposició del mercat i de la manera que funciona el sector editorial. Cal treure novetats a cada moment per eixugar les devolucions de les llibreries. I això fa entrar el sector en un remolí sense treva. Cada vegada es fan més llibres, però menys còpies de cada títol. Vull dir que els tiratges són més curts cada vegada. I els historiadors, vull dir els autors, moltes vegades no ajuden. Hem de publicar llibres sense grans quantitats de notes, ben escrits, amb una llengua polida i que hagen passat per un procés editorial impecable (lectura d'original, correcció, disseny, impressió, etc.). Sempre he pensat que és una obligació dels historiadors, i també dels editors, ajudar a divulgar la nostra feina. La gent ací està

acostumada a publicar tesis *in extenso* i això em sembla contraproductiu: per als llibres com a tals i per a la història mateixa. Hem de cercar lectors i les tesis s'haurien d'editar en format electrònic només, cosa que d'altra banda ja es fa. Les tesis, com pots entendre, amb tot l'aparell erudit que contenen només interessin els col·legues i quatre més. Crec que això els autors i els editors anglosaxons o francesos, per posar un exemple pròxim, ho han resolt molt millor que no pas nosaltres. Si ho fem bé i editem llibres ben escrits, de dimensions assequibles i destinats al públic en general i no als col·legues de professió exclusivament, encara li queda camí per fer al llibre imprès negre sobre blanc. Les tesis, les enciclopèdies, els manuals, les revistes, etc., cada vegada més, crec que optaran per l'edició digital.

— *Quines han estat les claus per a l'èxit i consolidació d'una revista de referència com és Afers? Costa molt sortir i aguantar en un ambient sovint advers per la vostra normalitat catalana?*

La clau més important ha estat i és la fidelitat dels subscriptors i dels seguidors de la revista. Però també he de dir que això ha estat possible per molts altres motius: tenir un consell de redacció dinàmic i que fa la seua feina, un consell assessor que fa les seues funcions i que, quan se li demana, aporta el seu treball o la seua opinió, el fet de mantenir la periodicitat el més estrictament possible... Tens raó quan dius que la revista s'ha consolidat. Econòmicament, però sobretot acadèmicament. Fa gairebé vint-i-cinc anys que sortim, hem tret seixanta números, hem tractat sobre molts temes i a les pàgines d'*Afers* han publicat centenars d'historiadors. Historiadors consagrats i joves que després han sobresortit... Aquest és un altre dels èxits de la revista: haver donat oportunitat a joves historiadors que han publicat els seus treballs al costat d'altres de consolidats. En definitiva, ser dinàmics, introduir temes d'interès historiogràfic, no renunciar a la nostra voluntat de ser un referent historiogràfic en català no només per als territoris de cultura catalana. T'assegure que el fet de tenir un ambient advers,

com tu dius, "a la normalitat catalana", a València, ens afecta en la mateixa mesura que pot afectar iniciatives semblants produïdes en qualsevol indret dels Països Catalans. Fem una revista a València, però l'hem volguda de tots els territoris i de tots els historiadors. Una revista d'història i pensament feta en català, es faça on es faça, no ha de tenir més o menys problemes en funció de si és valenciana, catalana, o mallorquina, posem per cas. No sé si m'està bé dir-ho a mi, però et puc assegurar que *Afers* és a hores d'ara un referent imprescindible. Cap historiador que investigue sobre la nostra història, siga sobre el tema que siga, siga sobre l'indret que siga, no pot prescindir-ne, s'hi ha de referir...

— *L'editorial Afers ha esdevingut un referent a les terres de parla catalana per la rapidesa a anunciar novetats bibliogràfiques de recerques. Creus que el sector privat en aquest aspecte és més àgil que el públic? Dona'n algun exemple que serveixi per il·lustrar-ho.*

No crec que siga una qüestió de sector privat o públic. Té més a veure amb la voluntat de l'editor, amb la seua manera de treballar. Cada vegada hi ha menys editorials de llibres d'història en català. Nosaltres intentem estar al dia, llegir els originals que ens envien el més ràpidament possible, saber què es

fa a les nostres universitats i que s'edita arreu. D'altra banda, crec que la revista ens ha ajudat molt. Molts autors que han publicat les seues investigacions a *Afers* ens envien els seus originals. Nosaltres procurem ser àgils en la mesura de les nostres possibilitats i de la nostra programació editorial. Com et deia, però, es tracta més d'una qüestió de concepció de l'editorial. Tot amb tot, evidentment, sol resultar més fàcil prendre decisions en una editorial privada que no pas en una d'institucional. A la meua editorial intentem ser àgils i estar al dia, però també ho estem a les Publicacions de la Universitat de València, que són els llocs que millor conec. D'exemples en sentit contrari n'hi ha i força, la majoria en el sector institucional, perquè sens dubte en el cas de les editorials privades el resultat indefectible seria plegar en poc de temps. L'agilitat i l'encert en la tria i en l'edició són fonamentals, com ho és treure els llibres ben corregits i ben editats i tenir una eficaç i bona distribució. Però sobretot és important la confiança dels autors i del públic. I és en aquest sentit que des d'*Afers* procurem treballar de la millor manera que sabem des de fa, com et deia abans, gairebé vint-i-cinc-anys... En català i sense complexos...

M. CARME JIMÉNEZ

DIRECTORA DE L'INSTITUT RAMON MUNTANER

El Museu de Lleida

El Museu de Lleida: diocesà i comarcal és un equipament museístic que és el resultat de la imbricació de dues col·leccions centenàries: la col·lecció arqueològica de l'IEI, hereva de l'antic Museu d'Antiguitats fundat l'any 1864 per la *Comissió Provincial de Monumentos Histórico-Artísticos*; i la col·lecció artística del Museu Diocesà, fundat pel bisbe Josep Messeguer el 1893; una col·lecció, aquesta, que es va formar a partir d'objectes litúrgics en desús procedents de la diòcesi de Lleida. Dos repertoris que, a banda de ser il·lustratius de l'apassionant capítol de l'inici de la conservació patrimonial i de la museologia a les Terres de Lleida, esdevenen les col·leccions fonamentals i definitòries del Museu de Lleida.

El Museu és gestionat per un consorci públic participat per les cinc institucions del territori: la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Lleida, la Paeria, el Consell Comarcal del Segrià i el Bisbat de Lleida. Aquesta fórmula de gestió esdevé modèlica de com la col·laboració interinstitucional pot endegar i portar a terme projectes complexos; alhora, esdevé, també una de les fortal·leses del Museu en tant que qualsevol projecte de recerca, de difusió o de

conservació que s'endegui en relació al territori hi són representades les institucions.

El Consorci del Museu es va crear per conveni el 1988, per bé que la promulgació de la Llei 17/1990 de 2 de novembre, de museus i la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural

Català, va obligar a adaptar-lo als nous marcs legals, la qual cosa es va produir el 1997. Des d'aquell any, el Consorci va treballar per dotar a les col·leccions d'un nou equipament adaptat a les necessitats i als requeriments tècnics del fons constitutiu, un equipament que va ser inaugurat el propassat 30 de novembre del 2007.

El nou edifici del Museu de Lleida és obra de l'arquitecte Joan Rodón, per bé que aprofita elements arquitectònics del segle XVII que havien configurat l'antic convent dels Carmelites Descalços de Lleida, també anomenat convent de

Cap de Medusa. Brollador d'una font monumental (s. II-III dC).
Vil·la del Romeral (Albesa, Noguera) © Museu de Lleida, diocesà i comarcal

Sant Josep; aquest monestir va ser desamortitzat el 1835 i va passar a ser propietat de la Diputació de Lleida, institució que hi va instal·lar una casa de beneficència, anomenada, tot conservant la denominació carmelita, "Llar de Sant Josep". El 1988 la Diputació ja va comprometre aquest edifici per a construir-hi la seu del Museu de Lleida. El projecte arquitectònic de Joan Rodón va incorporar l'antiga capella del convent, datada a finals del segle XVII, la qual ha esdevingut l'eix vertebrador de tota la nova arquitectura.

De tot el complex museístic, s'han dedicat gairebé 3000 metres quadrats a les sales d'exposicions permanents, àmbits dins dels quals el Museu desenvolupa un discurs processual i evolutiu del què han estat les diferents societats que han teixit la història de les Terres de Lleida, i ho fa a partir dels repertoris arqueològics i artístics de què disposa el seu fons.

Així, el visitant pot fer un recorregut des de la prehistòria fins a l'actualitat, a través d'un discurs lineal i diacrònic, i dins el qual es van desenvolupant aquells temes que són inherents a cadascun dels moments històrics.

La incorporació de l'espai de l'església carmelita dins l'itinerari museogràfic ha condicionat el recorregut de l'exposi-

Vista exterior del Museu.
© Museu de Lleida, diocesà i comarcal (Jordi V. Pou)

Vista exterior del Museu.
© Museu de Lleida, diocesà i comarcal (Jordi Clariana)

Vista d'una de les sales del Museu.
© Museu de Lleida, diocesà i comarcal (Jordi V. Pou)

ció, atès que aquest s'inicia per la planta superior precisament per fer coincidir el discurs d'època moderna dins de la nau de l'antic temple.

Així, el visitant accedeix al cor de l'església on té a disposició un espai de presentació de territori. I a partir d'allí s'inicia tot el recorregut a través de la prehistòria, on cal destacar l'època del bronze, un dels moments més singulars del territori lleidatà a jutjar per la informació i els materials que han donat dos grans jaciments del moment: el jaciment de Minferri (Juneda) i el de Genó (Aitona).

Un altre dels punts forts del discurs és l'època ilergeta i els seus precedents, amb un clar protagonisme per part de la fortalesa dels Vilars (Arbeca); la introducció del ferro, el comerç, l'encunyació de moneda o la llengua ibèrica. El recorregut continua amb l'època romana i l'acceptació per part dels ilergets del nou ordre polític, així com la progressiva transformació de la societat. D'aquest àmbit destaquen les restes de la vil·la del Romeral (Albesa), sobretot els espectaculars mosaics, cedits pel Museu d'Arqueologia de Catalunya. D'època paleocristiana sobresurten els elements procedents de la basílica del Bovalar (Seròs), en particular els fragments arquitectònics del baptisteri per immersió.

El visitant continua per l'àmbit d'Àndalus i, després de canviar de planta, per la Taifa de Madina Larida, un espai discursiu on es troba un dels objectes més singulars del Museu: el joc

d'escacs tallats en cristall de roca i procedent de la Col·legiata d'Àger. Seguidament entra al segle XIII i XIV on podrà palesar, a partir del discurs i els exponents artístics que l'il·lustren, el moment d'esplendor que viuen les Terres de Lleida. La construcció de la Seu Vella i el seu embelliment, en el qual hi participen els artistes més importants del moment, esdevé un dels eixos vertebradors del discurs. Precisament és en aquests àmbits on s'exposen algunes de les icones més representatives del Museu: les pintures de la Pia Almoina -on es representa un àpat dels pobres i peregrins-, i el relleu de la Pentecosta, procedent del retaule major de la Seu Vella i obra de l'escultor Bartomeu de Robió, un artista sense el qual es difícil explicar, en la seva globalitat i complexitat, l'escultura gòtica catalana.

No obstant això, el fenomen artístic dels retaules de pedra del segle XIV, la pintura de Pere Garcia de Benavarri, el pas cap al Renaixement i els segles d'època moderna completen el discurs del Museu que, en definitiva i més enllà d'altres consideracions més científiques,

Relleu de la Pentecosta. Bartomeu de Robió 1360-1363.
Retaule Major de la Seu Vella de Lleida.
© Museu de Lleida, diocesà i comarcal

vol tenir valor instrumental per a la ciutadania.

Un valor instrumental que ve reforçat per tots els elements d'intermediació que l'exposició permanent posa a disposició de l'usuari per tal que pugui descodificar els objectes i fer de pont entre l'objecte i el visitant.

Altrament, i com a equipament patrimonial, el Museu de Lleida té entre els seus objectius esdevenir un catalitzador de la posta en valor del patrimoni del territori a partir de la seva dinamització, tot participant amb els altres agents que conflueixen en la gestió i difusió del patrimoni cultural de les Terres de Lleida. En definitiva, el Museu vol esdevenir un servei actiu a i per la ciutadania.

MONTSERRAT MACIÀ I GOU
DIRECTORA DEL MUSEU DE LLEIDA

Història de la Garrotxa. Una obra coral

A mitjan gener del 2002 (ja s'han acomplert 6 anys!) la Mita Castañer, en Gabriel Alcalde, en Toni Mayans, Jordi Pujiula i jo (historiadors, arxiver i els dos últims, a més, responsables del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca) vam avaluar la possibilitat d'elaborar una HISTÒRIA DE LA GARROTXA dins de la col·lecció d'històries comarcals publicades a iniciativa de la Diputació de Girona. De fet, era una més de les trobades que s'havien realitzat, totes caracteritzades per un pessimisme general: hi havia mancances historiogràfiques, buits cronològics i una manca de voluntat i/o manca de

recerca per a solucionar aquests problemes crònics de la nostra comarca que impedièren tirar endavant qualsevol projecte ambiciós o general com aquest. Aquesta era la raó que es donava per a no adquirir un compromís que es veia del tot arriscat. Amb tot, després d'alguna trobada posterior, es produïa l'acord d'impulsar els treballs, amb la Mita com a responsable de l'àmbit geogràfic (que s'incorporava decididament a la *Història*) i en Gabriel, responsable de la Prehistòria i de Història Antiga. A mi se'm va convèncer de coordinar el volum, de manera que em tocava formar un equip de redacció i elaborar una primera proposta d'índex per a iniciar els treballs.

Ens va semblar que no podíem desaproveïtar l'ocasió i, molt menys encara, donar una imatge de ser una comarca sense la "història".

He de dir que l'esforç que vaig haver de fer no va ser massa gran. Pel camí vaig anar trobant tota mena de col·laboracions, algunes molt entusiastes, d'altres amb alguna prevenció (potser, ho reconec, per la meua pròpia limitació en tasques com la que se m'encomana). Persones de prestigi reconegut dins la comarca i fora, com el president del Patronat (PEHOC), en Jordi Pujiula, en Gabriel Alcalde, també en Miquel Puig, en Jordi Bolòs, en Xevi Solà, en Juli Clavijo, la mateixa Mita Castañer o en Xevi Puigvert, entre d'altres pri-

merencs, van ajudar de forma decidida a donar una estructura definitiva a un projecte que se'ns presentava inabastable i que ara estem orgullosos de tenir entre les mans. En aquest procés han acabat per col·laborar, de formes molt diferents, òbviament, una cinquantena llarga d'autors, investigadors, historiadors, urbanistes, geògrafs, sociòlegs, economistes, historiadors de l'art, arqueòlegs, etc., de manera que entre tots hem format un gran equip multidisciplinari vinculat des de moltes òptiques a tot el que podem anomenar el món de les CIÈNCIES SOCIALS, sense limitar-nos, pròpiament, a allò que coneixem amb el nom d'HISTÒRIA.

Aquest era un dels reptes principals i que, un cop acabada l'obra, sembla haver-se superat: donar-li a l'obra un contingut que inclogués la història (a seques), l'art (en una comarca tan rica en manifestacions artístiques era obligat de fer-ho), la literatura, l'urbanisme, l'economia, la cultura, la geografia, el territori, l'arqueologia i que tanqués el seu recorregut amb una projecció del futur immediat de la comarca a partir de les grans línies traçades per les administracions, a remolc d'una realitat complexa, variant i canviant a ritmes frenètics.

I aquesta és, potser, la més important aportació de l'obra: el caràcter voluntàriament coral. S'ha fugit de l'esperit d'autor únic per anar a beure de la font de la interdisciplinarietat, convençuts que aquest és el perfil més aproximat d'una societat tan complexa com la que vivim, resultat dels treballs i les accions al llarg dels segles.

No tot han estat aspectes positius. Com s'explica en el pròleg, els textos es van elaborar ara ja fa uns sis anys. Hi ha alguns capítols que potser caldria

L'acte de presentació del llibre

revisar, gairebé actualitzar, ja que l'afloreament de jaciments, de documents, de restes o la publicació de treballs posteriors aconsellarien a fer-ho. Una obra d'aquestes dimensions, però, i la necessitat de tancar amb una data, ho ha impedit. Això no ha de ser cap justificació de cap possible error o mancança.

És, doncs, una obra col·lectiva: només cal girar pàgina i veure la llarga llista d'autors. La feina més complexa ha estat la de cohesionar els estils i els continguts, respectant la personalitat de cada autor, donant un cos relativament unitari al text. En aquest sentit, l'autèntica dimensió de l'obra són els 52 autors de la *Història de la Garrotxa* front els 17 o 19 habituals de la resta dels volums publicats. Això és, sens dubte, un valor afegit que caldrà considerar. A l'afirmació, que s'ha repetit des de determinats ambients comarcals, que no hi ha recerca i que actualment no es fan estudis l'única resposta possible era posar sobre la taula obres com aquesta. Potser la manca més greu no és la d'investigadors, que hi són, sinó la d'estímul per a impulsar els treballs. Deixant de banda qualsevol controvèrsia hi ha dos elements objectius que no es poden negar: hi ha investigadors que tenen ganes de treballar, punt u i, mai com ara s'havien publicat tants i tan bons treballs a la Garrotxa, punt dos. Que cadascú tregui les conclusions que cregui oportunes. Quedi, doncs, la

Participació per la presentació del llibre

Jesús Maria Gutiérrez

satisfacció de veure com s'incorporen joves (o joveníssims) historiadors que publiquen recerques al costat d'altres autors consagrats i de prestigi reconegut. Perdre aquesta oportunitat era un sacrilegi.

Aquest volum es presenta com un llibre de consulta i de referència per a la història comarcal. Serà difícil fer cap recerca, treball o interpretació històrica, social, econòmica o geogràfica de la Garrotxa sense consultar o tenir-lo com a referent. No únicament per les seves dimensions i proporcions: s'han actualitzat fonts, documents, bibliografia (general i específica); s'ha fet un esforç encomiable per a omplir els buits històrics i historiogràfics que tenia la nostra comarca. De fet, s'han cobert alguns dels grans "forats negres" de la nostra historiografia, com ara determinats períodes prehistòrics o de la història alto medieval o del segle XVIII, per citar només alguns exemples.

I quins precedents hi havia? És obligatori referir-se a l'obra gegantina

del doctor Joaquim Danès, de la que aquest volum se sent una mica hereu. S'ha aconseguit, però, donar una visió més seriosa i científica, no tan literària, conscients de la necessitat de millorar la documentació i la interpretació de molts dels passatges històrics que només ell havia tractat amb certa autoritat, i encara des d'una òptica molt olotina.

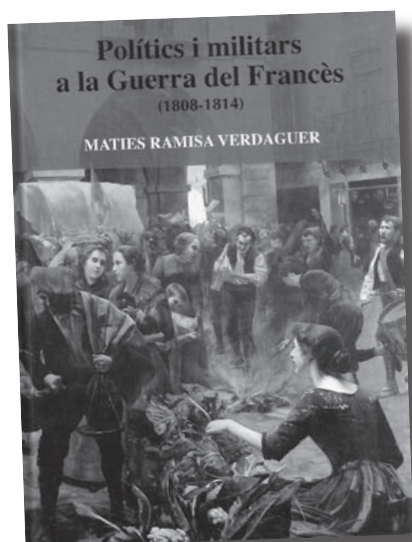
Aquesta era una de les dificultats principals, la visió localista, excessivament focalitzada que han tingut la majoria dels estudis que s'han fet fins ara. S'ha actuat convençuts de la necessitat de fer un petit (o potser no tan petit) esforç per elaborar una **història de la comarca**. Aquí és on apareix la segona dificultat: la Garrotxa té uns límits definits? Territorialment no (potser com moltes altres comarques). Històricament, menys. La interrelació que ha mantingut amb els territoris veïns al llarg dels segles desdibuixa uns límits que mai no han existit de forma clara. La ponència del Parlament de Catalunya dirigida per Pau Vila va establir realitats subjacents que ara es manifesten amb prou dificultats. Definir-les, analitzar-les i donar-los la forma adequada ha estat un dels objectius. I és cert que encara queda feina per fer: aquest és un dels altres objectius que es perseguia quan van començar els treballs. L'evidència dels determinats buits és gran. Potser en alguns episodis de la nostra història, clamorosa. Amb llibres com aquest, segur que s'anima a posteriors treballs per a continuar amb la tasca que s'ha iniciat. Podem donar-nos per satisfets si tracem el camí que d'altres podran seguir més còmodament.

I bé, voldria tocar un dels aspectes més satisfactoris dels treballs com a coordinador: aquell que es mereix en Quim Roca, el fotògraf que no ha estat, només, capaç de fer les fotografies que l'hi anàvem encomanant; ha creat un món d'imatges que, per la seva qualitat ens ha fet molt difícil la selecció. Una prova d'aquest treball i del seu nivell és el fet de que moltes de les imatges van destacades a una pàgina, cosa bastant insòlita en un volum d'aquesta quantitat de pàgines totals. Les ganes i el criteri defineixen en Quim a qui ja li coneixia una petita part de la seva obra. Ara ens satisfà poder oferir públicament una brillant selecció del seu treball, que no només complementa la part literària, sinó que converteix el llibre en una de les millors seleccions d'imatges de la nostra comarca. Són, en paraules majúscules, fotografies d'autor.

Per anar tancant el cercle obert a l'inici d'aquest escrit, amb obres com aquesta es demostra que, quan les idees són clares, quan hi ha la voluntat i quan el projecte és suficientment engrescador, hi ha prou gent a Olot i la seva comarca (com en moltes d'altres, lògicament!), investigadors, divulgadors, persones que tenen inquietuds, com per a tirar-lo endavant. Cal continuar amb la tasca d'engrescar els joves per tal que es facin seu el patrimoni històric, cultural i social que els lleguem. Només així podrem garantir la continuïtat necessària per a estudis com aquest. Està bé que fem autocrítica però, encara està millor que sapiguem quins són els nostres objectius i, que un cop definits, posem tot el nostre afany per a assolir-los.

Finalment, una darrera reflexió: si per a estimar a una persona cal confiar en ella i conèixer-la; si per a estimar un país, cal trepitjar-lo; els historiadors sabem que per a estimar una societat tan complexa com la nostra, cal estudiar-la. Tots els que hi han posat el seu granet de sorra en aquest llibre esperen que sigui una eina per a aquest coneixement i aquest estudi. Ara toca valorar-la i, sobretot, usar-la.

JESÚS M. GUTIÉRREZ
COORDINADOR DEL VOLUM HISTÒRIA
DE LA GARROTXA.
VICEPRESIDENT DEL PEHOC.

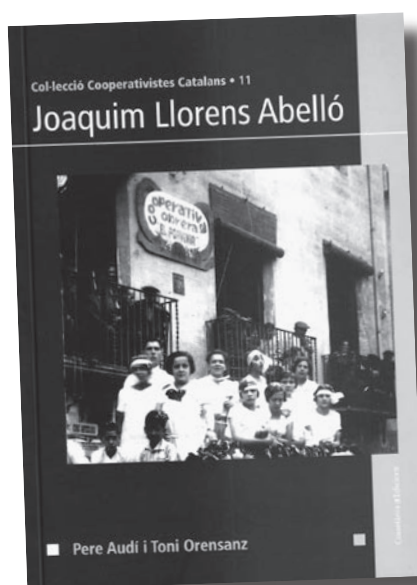
Maties RAMISA (2008), *Polítics i militars a la Guerra del Francès (1808-1814)*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 461 p.

La recent publicació de la darrera recerca del professor Maties Ramisa no ha suposat una sorpresa perquè novament estem davant d'un treball de gran rigor històric, ben escrit i amè, fruit d'un ús contrastat de fonts arxivístiques variades, civils, militars i de caràcter bibliogràfic, com habitualment ens té acostumats. Tanmateix, aquesta obra significarà un salt qualitatiu endavant pel que fa a la perspectiva que fins ara hem tingut sobre la realitat política i militar de la Guerra del Francès a Catalunya. Fins ara hem pogut copsar les particularitats de la dominació

napoleònica, l'evolució de les campanyes militars, però, en canvi, mai no s'havia tractat directament el comportament de l'elit dirigent catalana durant aquest trasbals, i no solament qui eren, sinó què pensaven i quines decisions van adoptar al capdavant de les institucions. Una elit, com assenyala l'autor, que estava en part cohesionada, sobretot el clergat i no tant la noblesa, però també desorientada i desubicada, i que en general apostava per un reforma important de les institucions d'Antic Règim; que es manifestava fins i tot partidària d'un liberalisme econòmic que no es corresponia sempre amb una voluntat clara i contundent de limitació constitucional dels poders del monarca, sinó que en alguns casos hom reivindicava simplement la recuperació de les velles corts medievals i de la tradició constitucional pactista catalana. Aquesta recerca ens il·lumina en aquesta direcció perquè ens dibuixa un retrat sociològic, polític i ideològic dels grups dirigents catalans, —nobles, clergues, però també els puixants sectors professionals i de negocis—, en tant que representants i conductors de les institucions de govern com la Junta superior de Catalunya o la Diputació general, i també de l'actuació parlamentària dels diputats catalans a les Corts de Cadis, i la tasca representativa que aquests dugueren a terme dels interessos del Principat. Al mateix temps, aprofundeix en l'anàlisi de l'organització político-militar del bàndol patriòtic català. A la llum d'aquest angle,

el llibre descobreix com de profunda era la crisi de la monarquia absoluta, d'arrels llunyanes certament, però que la guerra descarna obertament traduint-se en un pregon col·lapse fiscal i financer; les contradiccions entre les concepcions militar i civil del poder polític que anunciaven l'estigma de la vida política del futur estat liberal; les actituds variades dels diferents grups i col·lectius socials envers la guerra i els canvis socials i econòmics que presenciaven, de la radicalització de l'anomenat a l'època *lo poble baix* després del dos de maig de 1808, i de les diverses modalitats de reconducció del conflicte social. En suma, tot un devesall de nous coneixements sobre la Guerra que ens permet d'estar en condicions d'anar més enllà i reflexionar sobre l'abast del saccseig produït en l'ànim d'aquesta elit i de la resta de grups socials. Per això, em pregunto com podem valorar en tota la seva complexitat els aprenentatges concrets per aquests grups socials, de llurs visions del món, i de la interpretació que feren dels esdeveniments que visqueren, més enllà de l'esforç de sobreviure, del dia a dia, i de l'actitud eminentment pragmàtica que caracteritzà tant la direcció de la guerra a Catalunya, però també de l'actitud de bona part dels sectors populars, reticents a la conscripció. Tal vegada ens caldria incorporar la perspectiva de la mitja durada que ens menaria a observar com aquests sectors socials es resituaren davant de la restauració de l'absolutisme monàrquic.

GEMMA RUBÍ

Pere Audi i Toni ORENSANZ (2008), *Joaquim Llorens Abelló*, Valls, Col·lecció Cooperativistes Catalans núm. 11, Fundació Roca i Galès – Cossetània Edicions, 78 p.

Pere Audi i Toni Orensanz fa uns anys que s'estan proposant conèixer el Priorat de les primeres dècades del segle XX. I en aquesta tasca destaquen per la seva capacitat de reflexió i la seva finesa intel·lectual, que els ha permès descobrir a la comarca un dinamisme polític i social remarcable.

La biografia d'en Joaquim Llorens n'és un bon exemple. Una trajectòria personal que, malgrat alguns excessos i canvis ideològics, va estar lligada al cooperativisme, al mutualisme i a la

política com a mitjans per construir una societat més justa.

A principis del segle XX va haver d'emigrar a l'Argentina, però l'any 1917 ja havia tornat al Priorat i ràpidament va aconseguir fama com a difusor dels ideals anarquistes. També adquirí un gran protagonisme com a cooperativista, en participar en la creació de la "La Redentora" del Lloar i tenir un paper fonamental en l'èxit de la Cooperativa Obrera "El Porvenir" de Falset, que aglutinà l'esquerra d'aquell municipi.

Després del parèntesi de la dictadura de Primo de Rivera, amb la II República Joaquim Llorens va reaparèixer ja no integrat dins l'anarquisme, sinó com a un líder destacat d'Esquerra Republicana de Catalunya. En aquell període va ser

alcalde de Falset (1931-1933) i liderà la Cooperativa "El Porvenir", i en ambdós llocs va demostrar una notable capacitat de gestió.

En contrapartida, per als grups més conservadors de la comarca Joaquim Llorens s'havia convertit en "l'encarnació del mal". Aquesta rancúnia acumulada

explica que, sense cap base, les autoritats franquistes optessin per carregar-li totes les culpes dels assassinats de setembre de 1936 a Falset: la prioritat era desacreditar a qui havia encapçalat durant anys les esperances de molts prioratins.

Joaquim Llorens es va establir a Mèxic, on encara conservà prou ànims

com per fundar una altra cooperativa i una entitat de beneficència. Morí en l'exili, com tants altres catalans, a causa de les seves conviccions. Llibres com aquest els fan justícia.

JOSEP MARIA PONS I ALTÉS
UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

DIVERSOS AUTORS (2008), *El Poble-sec (1936-1939). Un barri en guerra*, Barcelona, Centre de Recerca Històrica del Poble-sec, 169 p.

L'estudi de la guerra civil sempre ha estat un dels temes més presents en la historiografia catalana. Especialment

ho ha estat en els darrers anys, en què la societat ha demandat conèixer més profundament els esdeveniments ocorreguts durant el conflicte bèl·lic. Cada una de les monografies locals ens aporta més coneixement sobre l'època i, també, la constatació que el model general català pot presentar especificitats pròpies que han de ser explicades abans que caiguin en el que seria el seu oblit definitiu.

El Poble-sec va ser un dels barris més afectats per la guerra civil a causa de la seva situació geogràfica dins la trama urbana. L'estudi que ressenyem parteix d'un recull de testimonis orals de veïns del Poble-sec que van viure i patir la guerra, la informació aportada pels entrevistats ha estat contrastada amb la consulta de fonts bibliogràfiques sobre l'època i el barri per procedir a la redacció del llibre.

L'obra ha estat estructurada en deu capítols i dotze annexos documentals que complementen la narració elaborada pels cinc autors. Narració que malgrat les dates que apareixen en el títol, s'allarga fins la fi de la postguerra, és a dir, fins

l'any 1945. Amb una contextualització sobre la història del barri s'inicia el primer capítol. El llibre fa un repàs sobre com es van viure els moments posteriors a l'esclat de la guerra amb el primer atac que va patir el barri. Destaquen els testimonis que recorden les penalitats per poder sobreviure; l'escola, el món del treball o els espectacles que es programaven al Paral·lel formen part dels records col·lectius del barri. Els testimonis continuen recordant que, amb l'esdevenir del conflicte bèl·lic, van arribar els refugiats, com s'omplien els hospitals i els refugis antiaeris amb cada nou bombardeig al barri i, sobretot, que l'acabament de la guerra va portar exili, misèria i repressió. Les peculiaritats pròpies que diferencien la situació del Poble-sec de la d'altres barris de Barcelona clouen aquesta monografia. Entre aquests trets els autors destaquen la presència de la caserna de les Drassanes, l'elevat nombre de refugis, els usos que es van fer de la muntanya de Montjuïc o la proximitat de la zona portuària.

LOURDES PLANS

Guillem SINTÈS ESPASA (2008), *Actituds col·lectives davant la mort a Maó en els segles XVII i XVIII*. Maó: Institut Menorquí d'Estudis, 157.

Davant la mort el testament és el document que procura pels aspectes vinculats tant al soterrament de les despulles, els rituals funeraris, les deixes materials i els sufragis perquè l'ànima pugui deslliurar-se de la mort eterna. Guillem Sintès ens acosta als segles XVII i XVIII a les actituds davant el procés de la mort a Maó, en una obra que cavalca entre la història de les mentalitats i del funcionament de les pràctiques

religioses.

Abans d'introduir-nos en l'anàlisi de la documentació testamental ens apropa a la vida i la mentalitat religiosa dels segles treballats. La recurrència a la contrareforma del Concili de Trento aflora sovint i emmarca els canvis que s'operaren en les pràctiques religioses. Remarca les missions religioses del segle XVIII que van tenir una gran influència en la població. Els sermons, el paper de la paraula és fonamental en una societat que cal considerar generalment il·litrada. A part de les generalitzacions comunes considera les pràctiques i les devocions pròpies de Maó i de Menorca.

Analitza l'estructura documental del testament, les seves parts i continguts, els formulismes emprats, fent comparacions entre els redactats de diferents notaris de distintes èpoques. El lloc de la sepultura esdevé un factor important en la consideració del dret que algunes persones més benestants obtenen en ser soterrades dintre de l'església amb el convenciment que serà més eficaç la intercessió dels sants. L'autor estableix

comparatives entre diversos sectors: l'agrari, el menestral, el sector comercial i l'eclesiàstic. També és significativa l'elecció de la mortalla que en uns percentatges del 48% al segle XVII i del 58 % al del XVIII ho fan desitjant un hàbit religiós, majoritàriament dels franciscans.

El ritual funerari així com el pagament dels drets derivats de l'enterrament, o la butlla de la Santa Creuada

són altres parts analitzades que són prèvies als sufragis posteriors per l'ànima del difunt que també analitza per sectors econòmics en períodes de temps i en nombre de misses agrupades. Per acabar ens mostra el cost econòmic de morir-se en diferents períodes, distingint els seglars dels eclesiàstics.

JOSEP SANTESMASES I OLLÉ

novetats bibliogràfiques

25 anys d'art a l'IEV. Edició commemorativa d'un quart de segle d'exposicions a l'Institut d'Estudis Vallencs (1982-2007) (2008). Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 87 p.

4es Trobades Culturals Pirinenques: El Pirineu i la creació cultural (2008). Andorra: Centre d'Estudis Ribagorçans; Àmbit de Recerques del Berguedà; Societat Andorrana de Ciències; Col·lectiu Pirineus Cultural; Institut d'Estudis Ceretans; Ecomuseu de les Valls d'Àneu; PirineuFòrum, 124 p.

ALDOMÀ BUIXADÉ, Ignasi; SAU I RAVENTÓS, Elisabet (2008). *Estudi territorial: eines i criteris*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs - Diputació de Lleida (Els seminaris del Departament de Geografia i Història de l'IEI), 120 p.

Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, núm. 49 (2008). Girona: Institut d'Estudis Gironins, 664 p.

BERNAT, Pasqual (2008). *Ciència, tècnica i agricultura a la Catalunya de la Il·lustració (1766-1821)*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines (Biblioteca d'Història Rural: Col·lecció Estudis, 11), 294 p.

BONET M. Àngels; ROLDÁN, Mònica; CAMPRUBÍ, Jordi; VALLÉS, Joan (2008). *Etnobotànica de Gallecs. Plantes i*

cultura popular al Baix Vallès. Mollet de Vallès: Centre d'Estudis Molletans (Col·lecció Vicenç Plantada, 11), 308 p.

CASANOVA, Emili; HAUF, Albert; MESEGUER, Lluís [cur.] (2008). *El món i l'obra de Joan Francesc Mira*. València: Denes Editorial, 268 p.

DD.AA. (2007). *Els joves i la Segona República i la Guerra Civil al Penedès*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, 209 p.

Del Penedès, núm. 17 (hivern 2007 - 2008). Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, 100 p.

DELGADO, Josep Maria; IBÁÑEZ FANÉS, Jordi; PICH MITJANA, Josep; RIUDOR, Lluís [cur.] (2007). *Antoni Saumell i Soler. Miscel·lània In Memoriam*. Barcelona: Institut d'Estudis Penedesencs; Universitat Pompeu Fabra, (Col·lecció Àgora, 4), 665 p.

ESTRADA I PLANELL, Gemma; SERRA I MAS-SANSALVADOR, Jordi (2008). *Viure al Montserrat. Relats de la vida quotidiana al Bruc, Collbató, Esparreguera i Olesa de Montserrat al segle XX*. Collbató: Associació Cultural del Montserrat, 117 p.

Fonts, núm. 35 (juliol 2008). Argentona: Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell, 30 p.

Fonts, núm. 36 (octubre 2008). Argentona: Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell, 30 p.

Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria, núm. 90 (gener 2008). Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria - Centre d'Estudis Locals de Mataró, 56 p.

Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria, núm. 91 (abril 2008). Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria - Centre d'Estudis Locals de Mataró, 52 p.

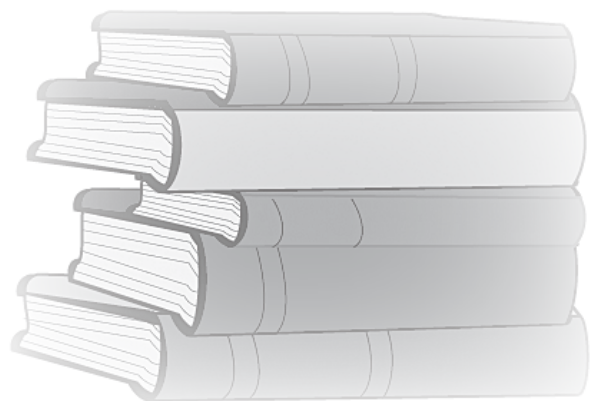
GARRICH, Montserrat (ed.) (2008). *Aportacions a la dansa catalana. Trobada d'inèdits, inpublicats i publicats*. Barcelona: Esbart Català de Dansaires (Homenatge a Aureli Campany), 96 p.

Gausac, núm. 30-31 (2007). Sant Cugat del Vallès: Grup d'Estudis Locals de Sant Cugat del Vallès (Monogràfic: El patrimoni històric i cultural en l'àmbit territorial de la Torre Negra), 207 p.

L'Eixarmada, núm. 10 (juliol 2008). Begues: Centre d'Estudis Beguetans, 24 p.

L'Erol, núm. 96 (primavera 2008). Berga: Àmbit de Recerques del Berguedà, (Monogràfic: Castells medievals), 47 p.

- L'Erol*, núm. 97 (estiu 2008). Berga: Àmbit de Recerques del Berguedà, (Monogràfic: Ases i guarans), 47 p.
- L'Erol*, núm. 98 (tardor 2008). Berga: Àmbit de Recerques del Berguedà, (Monogràfic: La Guerra del Francès), 55 p.
- L'Espai. Revista de recerca i divulgació*, núm. 11 (abril 2008). Molins de Rei: Espai de Recerca (Monogràfic: La immigració), 121 p.
- La Resclosa*, núm. 12 (2008). Vila-rodonà: Centre d'Estudis del Gaià, 128 p.
- Lo floc*, núm. 184 (abril - juny 2008). Riudoms: Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar, 34 p.
- Lo floc*, núm. 185 (juliol - setembre 2008). Riudoms: Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar, 35 p.
- Lo Senienc. Memòria, natura i llengua*, núm. 5 (2008). La Sénia: Centre d'Estudis Seniencs, 118 p.
- MONERS I SINYOL, Jordi (2008). *La llengua de Castigaleu (Ribagorça). Estudi de dialectologia*. Benavarri: Centre d'Estudis Ribagorçans (Monografies Ripacurtia: Col·lecció de Llengua), 199 p.
- MOTILLA SALAS, Xavier; SUREDA GARCIA, Bernat (2008). *La gota de llet: protecció a la infància i educació social a la Menorca contemporània*. Menorca: Institut Menorquí d'Estudis, 339 p.
- MURILLO, Andreu (2008). *El terme del Mercadal a l'època del Barroc*. Menorca: Institut Menorquí d'Estudis, 467 p.
- PELLICER I PONS, Josep (2008). *Gironins a Menorca*. Girona: Institut Menorquí d'Estudis - Ajuntament de Girona (Llibres del Quatre Cantons, CCG Edicions), 271 p.
- PERDIGUERO GIL, Enrique; VIDAL HERNÁNDEZ, Josep M. [coor.] (2008). *Las vacunas: historia y actualidad*. Menorca: Institut d'Estudis Menorquins (Col·lecció Recerca, 13), 156 p.
- Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach*, núm. 102 (2007). Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach (Monogràfic: El paper financer i social de les caixes d'estalvis; Les obres socials de les caixes d'estalvis i l'Obra Social de la Caixa Sabadell), 62 p.
- Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach*, núm. 103 (2008). Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach (Monogràfic: Els residus als darrers 200 anys. Els recursos de la terra), 64 p.
- Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach*, núm. 104 (2008). Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach (Monogràfic: El llegat Trallero; Arxiu i biblioteca de la Fundació Bosch i Cardellach), 61 p.
- Randa*, núm. 60 (2008). *Homenatge a Jordi Carbonell, 6*. Barcelona: Institut d'Estudis Menorquins; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 191 p.
- Ripacurtia*, núm. 5 (2007). Benavarri: Centre d'Estudis Ribagorçans (Monogràfic: La pèrdua dels furs al Pirineu), 167 p.
- Studium Medievale. Revista de cultura visual - Cultura escrita*, núm.1 (2008). Besalú: Amics de Besalú i el seu Comtat; Grup de Recerca en Estudis Culturals - Universitat de Girona; Patronat Francesc Eiximenis; Institut Ramon Muntaner, 198 p.
- Temps de Franja*, núm. 77 (juny 2008). Calaceit: Iniciativa Cultural de la Franja, 19 p.
- Temps de Franja*, núm. 78 (juliol - agost 2008). Calaceit: Iniciativa Cultural de la Franja, 19 p.
- Temps de Franja*, núm. 79 (setembre - octubre 2008). Calaceit: Iniciativa Cultural de la Franja, 19 p.
- Temps de Franja*, núm. 80 (novembre 2008). Calaceit: Iniciativa Cultural de la Franja, 19 p.

1. Agrupació Cultural Vila-seca (Vila-seca)
2. Àmbit de Recerques del Berguedà (Berga)
3. Amics de Besalú i el seu Comtat (Besalú)
4. Amics del Castell de Gelida (Gelida)
5. Arxiu de Tradicions de L'Alguer (Alguer)
6. Arxiu Festiu. Catalunya (Barcelona)
7. Associació Catalana de Documentació Històrica i Familiar (Sant Vicenç de Castellet)
8. Associació Cultural Baixa Segarra (Santa Coloma de Queralt)
9. Associació Cultural del Matarranya (Calaceit)
10. Associació Cultural del Montserrat (Collbató)
11. Associació Cultural "Modilianum" (Moià)
12. Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines (Girona)
13. Ateneu Popular de Calonge (Calonge)
14. Centre de Documentació. Ecomuseu dels Ports (Horta de Sant Joan)
15. Centre de Lectura de Reus (Reus)
16. Centre de Recerca Històrica del Poble Sec. CERHISEC. (Barcelona)
17. Centre de Recerques i Estudis Mogoda (Santa Perpètua de Mogoda)
18. Centre de Recerques Universitàries (Cervera)
19. Centre d'Estudis Alcoverencs (Alcover)
20. Centre d'Estudis Argentonins (Argentona)
21. Centre d'Estudis Beguetans (Begues)
22. Centre d'Estudis Canetencs (Canet de Mar)
23. Centre d'Estudis Centellencs (Centelles)
24. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (Banyoles)
25. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat (Sant Feliu de Llobregat)
26. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (Ripoll)
27. Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada (Igualada)
28. Centre d'Estudis d'Avià (Avià)
29. Centre d'Estudis de Gavà (Gavà)
30. Centre d'Estudis de Granollers (Granollers)
31. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (Montblanc)
32. Centre d'Estudis del Bages (Manresa)
33. Centre d'Estudis del Besòs - Canyet (Badalona)
34. Centre d'Estudis de les Garrigues (Les Borges Blanques)
35. Centre d'Estudis del Gaià (Vila-rodonà)
36. Centre d'Estudis de L'Hospitalet (L'Hospitalet de Llobregat)
37. Centre d'Estudis del Lluçanès (Prats de Lluçanès)
38. Centre d'Estudis del Priorat (Torroja)
39. Centre d'Estudis dels Ports (Morella)
40. Centre d'Estudis de Montjuïc (Barcelona)
41. Centre d'Estudis de Ribera d'Ebre (Flix)
42. Centre d'Estudis de Sant Cebrià (Sant Cebrià de Vallalta)
43. Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor (Sant Pere de Vilamajor)
44. Centre d'Estudis d'Isona i Conca Dellà (Isona)
45. Centre d'Estudis d'Ulldecona (Ulldecona)
46. Centre d'Estudis Històrics de Terrassa (Terrassa)
47. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias (Barcelona)
48. Centre d'Estudis Lacetans (Solsona)
49. Centre d'Estudis Locals. 3r. Mileni (Alaior. Menorca)
50. Centre d'Estudis "Lo Lliscó" (Mas de Barberans)
51. Centre d'Estudis Molletans (Mollet del Vallès)
52. Centre d'Estudis Mont-roigencs (Mont-roig del Camp)
53. Centre d'Estudis Pirineu Natural (La Seu d'Urgell)
54. Centre d'Estudis Planers (Santa Bàrbara)
55. Centre d'Estudis Ribagorçans (Benavarrí/Pont de Suert)
56. Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar" (Riudoms)
57. Centre d'Estudis Santfostencs "Amics de Cabanyes" (Sant Fost de Campsentelles)
58. Centre d'Estudis Santjustencs (Sant Just Desvern)
59. Centre d'Estudis Selvatans (Santa Coloma de Farners)
60. Centre d'Estudis Seniencs (La Sénia)
61. Centre d'Estudis Sinibald de Mas (Torredembarra)
62. Centre d'Estudis Socials d'Osona (Vic)
63. Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà (Montblanc)
64. Centre Miró de Mont-roig del Camp (Mont-roig del Camp)
65. Centre Picasso d'Orta (Horta de Sant Joan)
66. Cercle d'Estudis Històrics i Socials "Guillem Oliver" del Camp de Tarragona (Tarragona)
67. Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (Cerdanyola)
68. Consell Cultural de les Valls d'Àneu (Esterrí d'Àneu)
69. Esbart Català de Dansaires (Barcelona)
70. Espai de Recerca (Molins de Rei)
71. Espais Escrits. Xarxa de Patrimoni Literari Català (Folgueroles)
72. Fundació Bosch i Cardellach (Sabadell)
73. Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs (Lleida)
74. Fundació Roca i Galès (Barcelona)
75. Grup de Recerca Folklorica d'Osona (Folgueroles)
76. Grup de Recerques de les Terres de Ponent (Sant Martí de Maldà)
77. Grup d'Estudis d'Esplugues (Esplugues de Llobregat)
78. Grup d'Estudis Locals (Sant Cugat del Vallès)
79. Grup d'Estudis Sitgetans (Sitges)
80. Grup d'Història del Casal (Mataró)
81. Grup d'Investigació i Història de Sant Quirze (Sant Quirze del Vallès)
82. Institut de Llengua i Cultura Catalanes (Girona)
83. Institut d'Estudis Balearics (Palma de Mallorca)
84. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (Pedreguer)
85. Institut d'Estudis Comarcals del Montsià (Amposta)
86. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida (Ontinyent)
87. Institut d'Estudis del Baix Cinca (Fraga)
88. Institut d'Estudis Comarcals del Pla d'Urgell (Mollerussa)
89. Institut d'Estudis Eivissencs (Eivissa)
90. Institut d'Estudis Empordanesos (Figueres)
91. Institut d'Estudis Gironins (Girona)
92. Institut d'Estudis Penedesencs (Vilafranca del Penedès)
93. Institut d'Estudis Vallencs (Valls)
94. Institut Menorquí d'Estudis (Maó)
95. L'Arboç ACTHIVAT (L'Arboç)
96. Museu Arxiu de Santa Maria (Mataró)
97. Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (Olot)
98. Patronat d'Estudis Osonencs (Vic)
99. Societat Andorrana de Ciències (Andorra la Vella)
100. Societat Arqueològica Lul·liana (Palma de Mallorca)
101. Patronat Francesc Eiximenis (Girona)
102. Taller d'Història de Gràcia (Barcelona)

FRONTISSA

Edita:

Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Carrer del Carme, 47 (IEC) • 08001 BARCELONA

Tel.: 933 248 585 ext. 131 • Fax: 932 701 180 • ccepc@iec.cat • www.ccepc.org

Consell de Redacció:

M. Carme Jiménez, Lourdes Plans, Marcel Poblet, Josep Santesmasés i Francesc Viso

Dipòsit legal: T-730-2001 - Imprimeix: Impremta Requesens - Disseny i composició: Imatge-9, SL

Amb el suport de:

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

DIPUTACIÓ DE
TARRAGONA

Diputació de Girona

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació Pública de l'Institut d'Estudis de Parla Catalana

Diputació de Lleida

